

Література

1. Колупаєва А. А. Основи інклюзивної освіти. Навчально-методичний посібник / за заг. ред. А. А. Колупаєвої. – К. : «А.С.К.», 2012. – 308 с.
2. Ленів З. П. Особливості реалізації інклюзії та підготовки відповідних фахівців: проблеми, досвід, перспективи / Зоряна Ленів // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 19. Корекційна педагогіка та спеціальна психологія: Збірник наукових праць.- К.: МПУ імені Драгоманова, 2014. – Вип. 28 – С. 119–125.
3. Підвищення результативності сучасного уроку засобами новітніх технологій [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://pedvistavka.at.ua/publ/>.
4. Про затвердження Концепції розвитку інклюзивного навчання: Наказ МОН України № 912 від 01.10.2010 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.mon.gov.ua/files/normative/newstmp/2010/05_10/912.zip
5. Саламанкская декларация и рамки действий по образованию лиц с особыми потребностями, принятые Всемирной конференцией по образованию лиц с особыми потребностями: доступ и качество [Електронний ресурс]. – Саламанка, Испания. – 7–10 июня, 1994. – Режим доступа: <http://unesdoc.unesco.org/images/0009/000984/098427rb.pdf>.

УДК 373.51:374.2

Ратушко В. А.

ПСИХОЛОГІЧНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ У СТРУКТУРІ УПРАВЛІНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ КЕРІВНИКА ЗНЗ

Постановка проблеми в загальному вигляді. Психологія проникає у всі сфери нашого життя. Особливо важливою є вона у структурі управлінської компетентності керівника, тому що йому приходится щодень використовувати методи психологічного впливу для реалізації ефективних рішень, спрямованих на функціонування та розвиток педагогічної системи школи. Адже талановиті керівники – це передусім хороші психологи.

Мета статті – розглянути теоретичні засади психологічної компетентності та розкрити структуру цієї компетентності у форматі управлінської культури керівника ЗНЗ.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Компетентність розуміють як коло питань, в яких людина добре розуміється не лише під час вивчення предмета, а й за допомогою засобів неформальної освіти, внаслідок впливу середовища [1, с. 408]. У проекті нового закону Про освіту компетентність декларується як «динамічна комбінація знань, розуміння, поглядів, цінностей, умінь, інших особистих якостей, що визначає здатність особи успішно здійснювати професійну та/або подальшу навчальну діяльність і є навчальним результатом на певному рівні освіти».

Психологічна компетентність розглядають як органічна складова педагогічної майстерності; в актуальному стані виступає необхідною умовою ефективної взаємодії усіх учасників навчально-виховного процесу, професійної самореалізації педагога та досягнення навчально-виховних цілей з огляду на продуктивне використання психологічних знань в інтересах розвитку здібностей учнів і прилучення їх до духовних цінностей [1, с. 749]. *Психологічна компетентність* розглядається також як максимально адекватна, пропорційна сукупність професійних, комунікативних та особистісних якостей педагога, котрі забезпечують не тільки загально професійну підготовленість, а й високий рівень професійної самосвідомості, уміння керувати своїм психічним станом. [2.]. М. І. Лук'янова в якості основних складових психологічної компетентності виділяє три блоки: психолого-педагогічну грамотність

– знання, які називають загально професійними; психолого-педагогічні уміння – здатність учителя використовувати свої знання в педагогічній діяльності, в організації взаємодії; професійно важливі особистісні якості, які відображаються в професійній діяльності і впливають на вихованців, а також забезпечують своєрідність зовнішньої реалізації знань і умінь [4].

С. П. Тищенко у структурі психологічної компетентності педагога вбачають такі компоненти: ціннісно-смісловне поле знань світоглядного характеру, рецептивне поле емпатійних знань, рефлексивне поле прогностичних знань [9, с. 83]. Науковці дотримуються думки, що психологічна компетентність це багатопараметрична система, компонентами якої є: ціннісно-мотиваційний (мотивація досягнень, мотивація до оволодіння психологічними знаннями, ціннісні орієнтації педагога); рефлексивний (усвідомлення сприйняття себе суб'єктами навчально-виховного процесу з метою вибору стилю взаємодії, управління, тактики спілкування); організаторський (передбачає організацію професійної діяльності з метою підвищення її ефективності); управлінський (передбачає прийняття рішень у повсякденних і екстремальних умовах професійної діяльності, аналіз та врахування альтернатив, контроль за перебігом діяльності, оцінка діяльності учасників педагогічного процесу); когнітивний (являє собою комплекс професійних знань, а також загальної, соціальної, вікової, педагогічної психології, які є необхідними в професійній діяльності педагога); емоційно-вольовий (комплекс знань про афективну сферу суб'єктів педагогічного процесу, вміння застосовувати ці знання у своїй діяльності, вміння керувати своїми власними емоційно-вольовими станами, емпатійність); самоактуалізуючий (включає самоконтроль, саморегуляцію та самовдосконалення особистості педагога) [2].

Кузікова С. Б. вважає, що психологічна компетентність і психологічна культура є результатом напрацювання досвіду саморозвитку, оскільки у ході розвитку суб'єкт робить фрагменти дійсності частиною своєї особистісної системи, напрацьовуючи певні стратегії і тактики їх інтерпретації та технології управління ними [3, с. 69].

До психологічних особливостей компетентного керівника Л. Орбан-Лембрик відносить: здатність бачити перспективи розвитку своєї діяльності; вміння створити ефективну управлінську команду; самостійність і винахідливість у прийнятті управлінських рішень; креативність і здатність до нововведень; динамічність своїх думок та вчинків [6, с. 164].

Соціально-культурні процеси, які відбуваються у нашій країні підтверджують вимогу суспільства до культури управління, відтак важливим компонентом управління загальноосвітніми навчальними закладами формування управлінської культури керівників.

Г. М. Тимошко на основі наукового аналізу приходять до висновку, що культура стала привілеєм інтелектуальної, естетично вихованої еліти, носієм культури є меншість, а споживається вона більшістю. Компетеність розрізняють методологічну, загальнокультурну, предметно-орієнтовану [8, с. 37, 260].

Управлінську культуру пояснюють як сукупність цінностей (організаційних принципів), яка визначає характер внутрішнього впорядкування професійних намірів і дій керівника, а також оцінок результатів власної діяльності та діяльності об'єкта (об'єктів) управління, що постійно об'єктивуються в артефактах його професійної діяльності на всіх етапах управлінського циклу (І. Г. Осадчий) [7].

Виклад нового матеріалу. Важливою складовою психологічної культури керівника навчального закладу є його сформованість як особистості, певна світоглядна зрілість, внутрішня налаштованість на спілкування з людьми в контексті

професійної діяльності, а також уміння відчувати настрій іншої людини, її внутрішній світ, поважати її гідність як особистості.

Якщо взяти структуру управлінської культури за С. В. Королук, можна виділити її компоненти: *когнітивно-операційний* (система знань та вмінь), *особистісний* (система професійних та особистісних якостей), *мотиваційно-ціннісний* (система мотивів та цінностей) [с. 24]. У кожному з цих компонентів управлінської культури керівника необхідною є *психологічна компетентність*, яку ми трактуємо як професійну здатність керівника коректно використовувати засоби психологічного впливу для ефективного управління навчальним закладом з метою подальшого вдосконалення практики використання управлінської культури.

Розглянемо структуру психологічної компетентності у структурі управлінської культури. У *когнітивно-операційному компоненті* управлінської культури керівнику необхідно мати такі компетенції: знання психології діяльності, розуміння процесів, дій та операцій в управлінській та педагогічній діяльності, уміння планувати та організовувати діяльність з урахуванням потреб та здібностей педагогічного колективу, уміння пізнавати технологію та алгоритм діяльності та відтворювати їх у практиці, розумне ставлення до психологічних ресурсів людей, залучених до педагогічної діяльності; прийняття рішень у технологічному аспекті на основі колективних цінностей. Цей компонент відіграє у процесі формування управлінської культури аксіологічну, гносеологічну, прогностичну, інструментальну.

Особистісний компонент управлінської культури повинен враховувати: культуру особистості з її трьома складовими (особистісна, мотиваційно-ціннісна, діяльнісна); їх характерні ознаки (тип особистості, матеріальні і духовні цінності, спосіб організації діяльності, життєдіяльність) та показники (система регуляції, стимулювання, стабілізації, індикації; надбання в галузі техніки, виробничих відносин, матеріальних цінностей; надбання в галузі науки, мистецтва, літератури, філософії, моралі, освіти; ставлення до природи, суспільства, соціальних норм поведінки; творчість, активність). Цей компонент виконує креативну і рефлексивну функції.

Мотиваційно-ціннісний включає усвідомлені форми саморегуляції поведінки та діяльності особистості керівника та педагогів; здатність людини до суб'єктної детермінації своєї поведінки і розвитку; надання здійснювати вільний вибір у педагогічній діяльності; дотримання моральних принципів і переконань, особистісні настанови, прагнення до компетентності, досягнення успіхів, схвалення, авторитету; мотивація на досягнення особистісного успіху педагогів і власного; самоаналіз власних потреб: у соціальних контактах, ставити цілі, потреба у владі, потреба в самовдосконаленні тощо. Цей компонент виконує соціально-виховні функції для розвитку управлінської культури.

Висновки. Таким чином, для формування управлінської культури керівника ЗНЗ важливим є психологічна компетентність, яка є багатокомпонентним утворення і містить цілий комплекс психологічних умінь, що дозволяють керівнику працювати над самовдосконаленням управлінської культури. У подальшому важливими для дослідження є проблеми оцінювання психологічної компетентності суб'єктів управління навчальним закладом.

Література

1. Енциклопедія освіти / Академія пед. наук України; головний ред. В. Г. Кремень. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
2. Казаннікова О. В. Психологічна компетентність педагога / О. В. Казаннікова / Режим доступу: <http://sworld.com.ua/konfer29/1200.pdf>
3. Кузікова С. Б. Психологічна культура як напрацювання досвіду

саморозвитку / С. Б. Кузікова // Професійна культура фахівця: сутність, реалії, перспективи : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., (Суми, 22–23 листопада, 2012 р.). – Суми : Університетська книга, 2012. – 149 с. – С. 68–69.

4. Лукьянова М. И. Психолого-педагогическая компетентность учителя: Диагностика и развитие / М. И. Лукьянова. – М.: Сфера, 2004. – 144 с.

5. Н. І. Мачинська. Психологічна компетентність – необхідна складова професійної компетентності майбутнього фахівця / Інженерні та освітні технології в електротехнічних і комп'ютерних системах. – 2013. – № 1(1) Режим доступу: <http://eetecs.kdu.edu.ua>

6. Орбан-Лембрик О. Е. Психологія управління: посібник / О. Е. Орбан-Лембрик. – К.: Академвидав, 2003. – 568 с. – (Альма-матер).

7. Осадчий І. Г. Управлінська культура директора загальноосвітнього навчального закладу: модель, діагностика, розвиток / І. Г. Осадчий // Режим доступу: <http://www.narodnaosvita.kiev.ua/>

8. Тимошко Г. М. Організаційна культура керівника загальноосвітнього навчального закладу: теорія і практика: монографія / Г. М. Тимошко. – К., 2014. – 596 с.

9. Тищенко С. П. Психологічна компетентність педагога як складова професійного успіху / С. П. Тищенко // Педагогіка і психологія. – 2001. – № 3–4(32–33). – С. 81–89.

УДК: 371.132/.373.3

Рашина І. О.

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ ВЧИТЕЛЯ В СИСТЕМІ СУЧАСНОЇ ОСВІТИ

Постановка проблеми в загальному вигляді. Одним з пріоритетних напрямів реформування вищої освіти в Україні є гуманізація освітньої діяльності, спрямування навчально-виховного процесу на формування творчої особистості майбутнього фахівця в галузі освіти.

Розглядаючи Національну доктрину розвитку освіти, можемо зазначити, що одним із пріоритетних напрямків розвитку освіти в Україні є оновлення її змісту й форм організації навчально-виховного процесу для формування творчих здібностей і навичок самостійного наукового пізнання, самоосвіти й самореалізації особистості.

Удосконалення освіти та її пріоритетність пов'язані з визнанням провідної ролі внутрішньої активності особистості у її розвитку та її регулювання відповідно до успішності сучасних реформ освіти та самореалізації педагога у професійній діяльності. [1, с. 104]

У сучасному світі гостро стоїть проблема творчого розвитку особистості, саме тому посилюється увага до розвитку творчих здібностей та надання їй можливості проявити їх на найвищому рівні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасних психолого-педагогічних дослідженнях приділяється належна увага професійній підготовці майбутнього вчителя, зокрема змісту педагогічної освіти (А. М. Алексюк, С. У. Гончаренко, М. Б. Євтух, І. А. Зязюн, І. П. Підласий та ін.), вдосконаленню технологій навчання майбутніх учителів (В. Г. Бондар, О. Г. Мороз, О. М. Пехота, О. Я. Савченко та ін.), оптимізації методів і прийомів професійної підготовки майбутніх фахівців (Д. Н. Кавторадзе, М. М. Поташник, Т. С. Яценко та ін.). Проблемі дослідження педагогічної творчості й особливостям підготовки до неї майбутніх вчителів